

TNC AKTUELLT

Årgång 17(1975):1

Tekniska Nomenklaturcentralen · Box 43 041 · 100 72 Stockholm · Tfn 08-84 04 90

FACKSPRÅK OCH FIKONSPRÅK

Någon ställde nyligen frågan: Vad skall man säga om man inte får säga reaktor eller t.ex. neutron?

Somliga saker är svåra och kan i och för sig inte göras enklare med enkla ord. Att kalla ett språk med facktermer för fikonspråk, vilket nu förekommer i dagspress och annorstädes, kan te sig missvisande. Terminologiarbete syftar till att säkerställa information mellan fackmän inom samma specialområde och att främja information mellan fackfolk och andra grupper i samhället. Om inte fackorden är begripliga utanför specialisterens krets, skall de förklaras i det sammanhang där de framförs. I stället för att undvika dem bör man vänja sig vid att använda dem för att inte riskera att informationen blir otillräcklig eller snedvriden. Det räcker inte med att ha begreppen klara för sig, man måste också kunna ge klara uttryck åt dem så att de blir begripliga för mottagaren. Det öppna språkliga systemet förutsätter också en möjlighet till otvunget utbyte av information mellan experter och lekmän; i själva verket är alla experter också i betydande grad lekmän, nämligen när de agerar i samhällsfunktioner utanför det egna facket. Att bibehålla en individuell uppfattning om uttryckens innebörd utan förankring i omgivningens språk kan sägas vara i extrem mening »fikonspråk».

TERMDOK

TERMDOK, som står för TERMinologisk DOKumentation, är sedan 1974 inregistrerat varumärke för ett system, vars ursprung är den rationaliseringsutredning som påbörjades inom TNC år 1968 med stöd av anslag från dåvarande Tekniska forskningsrådet, TFR. Rationaliseringen har i första hand som synligt resultat inneburit att tiden mellan färdigställande av manus och publicering kunnat nedbringas.

INNEHÅLL

Fackspråk och fikonspråk	1
Termdok	1
Representantförsamlingens årsmöte	2
Revisionsarbeten	2
Substansmängd, ämnesmängd, mängd	3
Termfrågor i urval	4

Systemets fördelar har även i övrigt bedömts så stora att ytterligare steg i programutvecklingen nu är motiverade. Utvecklingskostnaderna finansieras med bidrag från SINFDOK på 130 000 kr. Bidraget består till största delen av återförda lån som TNC tidigare erhållit för att finansiera tryckning av ordlistor (ca 100 000 kr).

Inriktningen kommer nu att göras mot för termarbetet centrala uppgifter. Framtagning av en ny s.k. ordsamling är aktuell. Den kommer att på lämpligt sätt redovisa hittills av TNC framlagda termrekommendationer, nu spridda på ett stort antal ordlistor. Likaså blir frågan om att bygga upp en termbank alltmer angelägen. Fortlöpande samråd om utvecklingen av programmet kommer att hållas med de medlemmar och andra intressenter som i första hand kan förväntas ha nytta av denna del av rationaliseringen. För det samlade arbetet på TNC kommer TERMDOK att visa sig ha betydande fördelar. Utåt kommer detta att märkas mera indirekt. För utredare och alla dem som medverkar i termarbetet inför nya ordlistor kommer efter hand nya rutiner att utarbetas. Närmare detaljer om det pågående rationaliseringsarbetet presenteras i ett särskilt informationsblad, kallat Termdokbulletinen, som framställs i begränsad upplaga och med oregelbunden periodicitet.

REPRESENTANTFÖRSAMLINGENS ÅRSMÖTE

Representantförsamlingen sammanträder onsdagen den 23 april 1975.

Efter årsmötesförhandlingarna följer ett program kring temat **Internationell terminologi och svensk språkvård**. Föredragshållare är Finn Colov, chef för den tekniska sektionen vid Danmarks delegation i EG, Luxemburg, och Bertil Molde, chef för Svenska språknämnden (tidigare Institutet för svensk språkvård) sedan år 1961.

Kallelse kommer att i sedvanlig ordning sändas till medlemmar och övriga intressenter.

Rättelse

I förra numret av TNC-Aktuellt (1974:6) omnämndes den i Finland nu upprättade terminologicentralen. Genom ett beklagligt misstag angavs fel namn. Centralen heter Tekniikan Sanastokeskus.

REVISIONSARBETEN

Den ökade efterfrågan på TNCs publikationer har lett till att planerna på revision i ett par fall har fått forceras. För en rad publikationer var lagret vid årsskiftet 1974-75 nere på en nivå där det förslår endast ett eller två år till. Skrivregler och Om teknikens språk hör hit, liksom Pappersordlista, Färg- och lackteknisk ordlista, serien Vattenordlistor, Korrosionsordlista och Skogsordlista.

Revisionsarbetet på de tre sistnämnda verken startar under första kvartalet 1975.

Vattenordlista

Vattenordlista 3, VA-tekniska termer, har sedan utgivningen 1973 sålts i en omfattning som gjort nytryckning eller revidering nödvändig. Från fackhåll framfördes önskemål om att ordlistans innehåll till vissa delar borde omarbetas. Av denna anledning har en arbetsgrupp bildats där planeringsdirektör Nils Ahlgren, Statens naturvårdsverk, civilingenjör Jan Garberg, AB Vattenbyggnadsbyrån, direktör Bertil Hawerman, Svenska Vatten- och Avloppsverksföreningen (ordf), och professor Gunnar Lindh, Lunds tekniska högskola, ingår.

Samtidigt med bildandet av arbetsgruppen drog man upp huvudlinjerna för det kommande revideringsarbetet. Man räknar med att kunna utnyttja det befintliga termmaterial i ganska stor utsträckning. Av ordlistans drygt 700 termposter är sannolikt ca 600 möjliga att direkt föra till den reviderade utgåvan. Resterande del kräver omarbetning och uteslutning; dessutom kommer nya termer att införlivas. Till följd av arbetets begränsade omfattning beräknas projektet kunna fullföljas inom två år.

Korrosionsordlista

TNC har haft förmånen att till arbetet på en ny korrosionsordlista kunna knyta docent Einar Mattsson från Korrosionsinstitutet. Docent Mattsson låg bakom den år 1968 utgivna och ännu gällande ordlistan.

Mer om arbetet står att läsa i TNC-Aktuellt 1974:4.

Skogsordlista

Också i detta fall sluter experterna från arbetet på den gällande ordlistan upp. Namnen på alla medverkande är inte klara, men det är särskilt glädjande att professor Ulf Sundberg från Skogshögskolan förklarar sig villig att ansvara för sin del, skogstekniken.

Samordningen handhas av jägmästare Henning Hamilton från Sveriges Skogsvårdsförbund. Liksom i fallet Korrosionsordlista svarar TNC för skrivarbete och terminologisk avstämning mot angrepsområdena.

För att hålla omfånget på en rimlig nivå vid den modernisering och komplettering som förestår, kommer en del termer i den gällande ordlistan att utgå. Främst berörs områden som flottning, hästredskap, sågtandning och vissa delar av virkesläran. I det senare fallet är det arbetet på en träbyggnadsteknisk ordlista som utövar sitt inflytande, i de förra är det fråga om att utsluta föråldrade termer. Dessa har ju en gång dokumenterats och därmed räddats åt eftervärlden.

Bland de punkter som ännu inte är avgjorda märks frågan om översättningar av termerna till fler främmande språk än engelska. Det har ofta framförts att fler språk innebär stor hjälp åt användaren. Mot detta står arbetsinsatsens storlek i just detta fall och därmed risken att nyutgivningen försenas.

SUBSTANSMÄNGD, ÄMNESMÄNGD, MÄNGD

Vid ett möte mellan företrädare för Svenska kemistsamfundet, Sveriges standardiseringskommission och Tekniska nomenklaturcentralen har behandlats frågan om namn på den storhet som svarar mot SI-enheten mol.

Det engelska namnet är amount of substance, det franska quantité de matière. Franskans matière svarar närmast mot innebörden i ordet ämne och kemisterna i vårt land har också sedan länge använt namnet ämnesmängd. I publikationer om SI har emellertid namnformen materie-mängd förekommit. Detta kan föras tillbaka på en felöversättning av det franska namnet. När detta rättas till har man känt det angeläget att enas om en rekommendation som kan tillämpas även utanför kemin, t.ex. när man inom fysiken beskriver system av elektroner eller fotoner. I valet mellan möjliga sätt att återge engelskans substance och franskans matière utan att uppge kravet på allmängiltighet har man funnit språkliga motiv att stanna för ordet substans.

Parterna önskar föra följande rekommendation till kännedom i en vidare krets.

Namnet på storheten med enheten mol är substansmängd. Inom kemin är benämningen ämnesmängd vanlig. När missförstånd inte befaras kan kortformen mängd användas. Vid behov kan precisering ske med ord som elektronmängd, fotonmängd osv.

Stockholm i februari 1975
Svenska kemistsamfundets nomenklaturutskott
Sveriges standardiseringskommissions kommitté för måttenheter
Tekniska nomenklaturcentralen

TERMFRÅGOR I URVAL

I arbetet med den nya utgåvan av TNC 52, Plan- och byggtermer, som kommer att **utökas med** termer aktuella för Svensk Byggnorm 1975, har TNC fört fram följande definitioner. **Ställnings-**tagandet är inte slutgiltigt utan publiceringen syftar till att stimulera läsekretsen till att ge synpunkter.

anvisning

E instruction
exempel på data, lösning e.d. som uppfyller **föreskrift**; utfärdas eller godkänns av central tillsynsmyndighet

Anvisning i Svensk Byggnorm innehåller exempel på lösning som prövats uppfylla föreskrifternas krav, godtagen verifikationsmetod, godtagen förutsättning o.d. och skall, liksom annat som uppfyller föreskrifternas krav, godtas i samband med byggnadslov eller annat godkännande.

föreskrift

E regulation
bindande krav utfärdade av riksdag, **regering** eller central tillsynsmyndighet

Föreskrift i Svensk Byggnorm innehåller krav baserade på Byggnadsstadgan och är bindande för såväl den byggande som för myndighet i samband med byggnadslov eller annat godkännande.

författning

E statute
rättsregel angiven av riksdag, regering, statlig eller kommunal myndighet; jfr **förordning**, kungörelse, lag

förordning

E prescription
författning beslutad av riksdag ensam; jfr **kungörelse**, lag

I äldre praxis användes ordet ofta om sådana rättsregler som numera benämns lag, t.ex. in-teckningsförordningen. Man har också tidigare avsett sådana föreskrifter som faller inom regeringens förordningsmakt men där regering valt att **höra risdagen**, t.ex. vägtrafikförordningen.

kungörelse

E decree
författning beslutad av regeringen ensam och som riktar sig till allmänheten eller en bestämd krets av personer eller myndigheter; jfr **förordning**, lag

I samma betydelse som kungörelse förekommer orden instruktion, cirkulär, brev, reglemente, stadga m.m.

lag

E law
författning stiftad gemensamt av riksdag och regering; jfr **förordning**, kungörelse

norm

E norm
1 (allmänt:) regel, rättesnöre, handlingsmönster
2 (inom tekniken:) bestämmelse, **föreskrift**, regel e.d. som innebär en gränsdragning för vad som kan tillåtas i visst avseende; jfr **standard**

Det finns två typer av norm; bindande och icke bindande. Norm är bindande endast om den utgår från författning eller om så avtalas mellan två eller flera parter.

Ordet norm används i snäv betydelse som kollektivbenämning på tillämpningsföreskrifter av lag, kungörelse eller förordning, t.ex. Svensk Byggnorm. [jfr TNC 17:13]

standard, pl standard eller standarder

E standard
regel e.d. som innebär begränsning av antalet varianter; jfr **norm**

Variantbegränsning kan gälla material, mått, egenskap, funktion, tillverkningsprocess o.d.

Standard utarbetas genom samverkan mellan olika intressenter och är icke bindande, men den kan bli tvingande genom hänvisning till den i bindande norm eller avtal.

Standard förekommer på olika nivåer: internationell standard, regional standard, nationell standard, branschstandard, företagsstandard. [jfr TNC 17:13]